

עניינים תוכן

מבוא	3
סקירת ספרות	5
פרק 1: מדיניות אנטי יהודית בחברה הגרמנית בימי מלחמת העולם השנייה	5
פרק 2: קונפליקט הזהות היהודית בחברה אנטישמית	6
פרק 3: השוואה-השתלבות, דחייה והסתרה של זהותם היהודית של ילדים ובני נוער.	8
על הסרט	10
ניתוח הסרט לנוכח סקירת הספרות	11
סיכום ומסקנות	14
ביבליוגרפיה	15

מבוא

הסרט "אירופה אירופה" מבוסס על אוטוביוגרפיה משנת 1989 של שלמה פרל אשר היה נער יהודי שהתחזה לגרמני "נאצי" בזמן מלחמת העולם השנייה. עלילת הסרט "אירופה אירופה" מתחילה בבר המצווה של שלמה, בלילה שבין ה-9 ל-10 בנובמבר 1938. באותו לילה נערך הפוגרום "ליל הבדולח" אשר במהלכו נרצחו כ-100 יהודים ונגרמו נזקים רבים בנפש וברכוש.

מאורעות ליל הבדולח שייכים לתקופה הראשונה, שהתאפיינה בנידוי חברתי וכלכלי של היהודים, בחרם על מוסדות יהודים ובחקיקה אנטי יהודית כמו חוקי נירנברג שמטרתם הייתה שלילת זכויות אזרח מכל מי שאיננו ממוצא ארי. ליל הבדולח היה פוגרום יזום על ידי הממשל הנאצי, היווה תקדים לפגיעה פיזית ביהודים וברכושם והביא עמו לגיטימציה לכך, במיוחד לאור מדיניות ההתעלמות וחוסר ההתערבות של העולם במתרחש בתחומי הרייך¹ לכלל אורח הסרט, מתמודד שלמה עם קונפליקט של זהות.

מצד אחד, הוא שייך לחברה הגרמנית בה גדל, ואף "זוכה ממנה לאישור". מצד שני, הוא אינו יכול להעלים את זהותו היהודית שנתנה בו סימנים, אותם הוא אינו יכול לשנות. גם יחסיו של שלמה עם לני מסתיימים לבסוף, בשל קונפליקט דומה בו היא מזלזלת בזהות היהודית, וכאשר שלמה יוצא במגננה, מתנתקים יחסיהם. שאלת הזהות של שלמה עולה שוב כאשר אינו יכול להמציא את המסמכים הדרושים להוכחת טוהר הגזע שלו. שלמה נשלח ללחימה להגנה על ברלין ושם נכנע לסובייטים.

שאלת הזהות מגיעה לשיאה כאשר ברגע הכניעה שלמה מצהיר על כך שהוא יהודי, אך הסובייטים לא מאמינים לו. אלא שאז, הוא פוגש את אחיו יצחק ששחרר ממחנה ריכוז. ויחד הם עולים לישראל לאורכו של כל הסרט באים לידי ביטוי מאפיינים היסטוריים רבים המעידים על התקופות השונות בהן עוסק הסרט. ניתן לראות בבירור את שלמה, הגיבור הראשי, מתנהל במהלך שלוש התקופות ואת רצף האירועים שחוה על בשרו. בנוסף, ישנו דיון מעמיק בנושאים של טוהר הגזע. דוגמא לכך היא הסצנה בה פניו של שלמה נמדדות בבית הספר ומתויגות כ"אריות". גם כשלונו של שלמה להציג את המסמכים הנדרשים להוכחת טוהרו מעידים על חשיבות טוהר הדם בתורת הגזע.

הגזעים הם חלק מתבנית ביולוגית מוגדרת ובלתי מעורערת, המנבאת את תכונותיו ותפקידיו של האדם בחברה. תפיסת עולם זו מופיעה בחוקי נירנברג שהתקבלו בשנת 1935 וסימנו את היהודים

¹ אורון, יאיר מ' ישראליות ליהודיות: השפעת השואה על הזהות היהודית-ישראלית של פרחי הוראה בישראל בשנות השמונים והתשעים. דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות. 1993.

סקירת ספרות

פרק 1: מדיניות אנטי יהודית בחברה הגרמנית בימי מלחמת העולם השנייה

בשנות העשרים של המאה הקודמת חיו כחצי מיליון יהודים בגרמניה. הם זכו לשיווין חברתי וחוקי ונטמעו בצורה טובה בחברה הכללית. למרות זאת המפלגה הנאצית, כמו גורמים קיצוניים אחרים, כללה כבר מראשיתה כמה יעדים בולטים אשר אותם הם ביקשו להגשים. ראשית, הדרישה הייתה לבטל את האזרחות של היהודים ולהפוך אותם לבעלי מעמד של זרים בגרמניה. הם דרשו שיהודים לא ישרתו במשרות ציבוריות, הגירה יהודית לגרמניה תפסק והשעיה של כל יהודי ממשרות של עיתונים גרמניים².

בתקופת המפלגה הנאצית היו שלוש גלי חקיקה משמעותיים אשר שינו את המדיניות כלפי היהודים במהלך תקופת הכיבוש של השלטון הנאצי. גל החקיקה הראשון היה עם עליית הנאצים לשלטון ב-1933. בזמן זה הועבר החוק להחזרת הפקידות המקצועית למצבה הקדום. חוק זה היה החוק הראשון בסדרה של חוקים שנועדו להדיר את היהודים מן החיים הציבוריים. לחקיקה זו חברו גם תקנות שונות שנועדו להגביל את יותר את חשיפת היהודים למקצועות שונים. שרשרת חוקים אלו הגבילו מאוד את חיי היהודים בגרמניה וגרמו לכינוס החברה היהודית בתוך עצמה³.

גל חקיקה נוסף היה ב-1935 בו היהודים איבדו את כל זכויות הבחירה שלהם ולמעשה הפכו לאזרחים סוג ב'. לאחר שהם הוגבלו מבחינה מקצוע והשתלבות בחברה, הגל השלישי נועד להגביל אותם מבחינה כלכלית. החוקים הללו נחקקו לאחר ליל הבדולח והיהודים קיבלו קנס כספי כבד מאוד בשל האירועים אשר קדמו לליל הבדולח. אם כן כבר לפני פרוץ המלחמה היו היהודים כבר חלק ממסגרת אשר הפלתה אותם מאוד וסימנה אותם בתור גורם לא רצוי⁴.

עם תחילת המלחמה הורחבו התקנות והחוקים השונים והחמירו במידה רבה. היהודים חיו בתוך הסגר. כל הפעולות האזרחיות שלהם הוגבלו והם לא היו יכולים לפעול בצורה שהיו פועלים בעבר, אלא שעבור כל דבר היהדות שלהם קבעה את היחס אליהם מטעם החברה ומוסדות המדינה.

² אליעזר שביד, מאבק עד שחר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990, עמ' 24–72.

³ ישראל גוטמן, חקיקה אנטי יהודית. האנציקלופדיה של השואה. הוצאת יד ושם.

⁴ שם, עמ' 6.